

TOWARZYSTWO ZIEMI
GŁOGOWSKIEJ

ENCYKLOPEDIA Ziemi Głogowskiej

Zeszyt 42.

Głogów 1997

Komitety redakcyjny:

Antoni Bok,
Janusz Chutkowski (redaktor naczelny),
Jerzy Dymytryszyn (sekretarz redakcji),
Zenon Hendel,
Jerzy Sadowski.

Konsultaci:

Henryk Ciejka – kartografia
Sławomir Krawczyk – architektura
Marek Robert Górniak – historia Kościoła

Autorzy haseł zamieszczonych w zeszycie 42:

Antoni Bok
Janusz Chutkowski
Marek Robert Górniak
Jerzy Herman
Sławomir Krawczyk
Andrzej Kwiatkowski
Andrzej Malinowski
Andrzej Sadowski
Krzysztof Zawicki

Ebook na podstawie oryginalnego wydania broszurowego wykonał:

Albin Tomalak

mailto: albin.tomalak@neostrada.pl

Architektura Głogowa na przeł. XIX i XX w. (1)

Po likwidacji Bramy Pruskiej w 1903 r. i usunięciu wałów fortyfikacyjnych utworzono nową drogę komunikacyjną o szerokości 28 m ze środkową promenadą i obustronnymi chodnikami i jezdniami, biegnącą od ul. Pruskiej (obecnie ul. Grodzka) w kierunku Przedmieścia Wiązów (rejon ul. Elektrycznej), którą nazwano Hohenzollernstrasse (Al. Wolności). Założono także Bemdtstrasse (ul. M. C. Skłodowskiej) w linii starej drogi pomiędzy miastem, a Przedmieściem oraz ul. K. Miarki i Piotra Skargi na wschód od rynku. 14 sierpnia 1905 r. rozpoczęto przy Al. Wolności budowę gmachu Głównego Urzędu Celnego. Z początkiem kwietnia 1906 r. przy Promenadestrasse (ul. Daszyńskiego) otwarto konwikt biskupi obecnie Liceum II. Budynek o wyważonych proporcjach wykonany był w przyjemnych oku formach; posiadał sale sypialne i pracownie dla 100 wychowanków. Z pierwszych nowopowstających prywatnych budynków należy wymienić: hotel „National” po 1918 r. „Hindenburg” (po 1945 r. hotel „Odra”) przy dawnym dworcu, charakteryzujący się znakomitą strukturą secesyjną, tak wewnątrz (klatka schodowa), jak na zewnątrz (układ balkonów, kompozycja architektoniczna elewacji, zwieńczenie szczytów i detale) oraz budowlę poszerzającą dwór Tschammerów.

W ciągu kolejnych 10 lat założono lub częściowo rozbudowano 18 nowych ulic, wybudowano 10 okazałych budynków publicznych i około 100 domów prywatnych, w tym 15 jedno i dwurodzinnych. 30 września 1909 szkoła realna otrzymała własny budynek (obecnie Technikum Mechaniczne). Było to wyróżniające się dzieło miejskiego radcy budowlanego Wagnera i świadczy o wysokim poziomie artystycznym głogowskiego rzemiosła. Pięknie architektonicznie rozczłonkowany front zwrócono w kierunku przyszłego parku Fryderyka II (Pl. Jana z Głogowa). Budowlę tę określono jako jedną z

najpiękniejszych szkół na Śląsku, dzięki zręcznemu dostosowaniu ówczesnej awangardowej formy secesyjnej do możliwości kompozycyjnych opartych na ostro zarysowanej asymetrii i układu, na bazie charakterystyki starych głogowskich budowli barokowych - przede wszystkim gimnazjum jezuitów. Szczególną ozdobą są płaskorzeźby z piaskowca nad wejściem do sali gimnastycznej, pokoiów nauczycielskich i nad drzwiami od strony dziedzińca. Obecnie pomimo częściowych przeróbek, zwłaszcza w części poddasza, obiekt ten nadal przyciąga uwagę swoją okazałą i majestatyczną bryłą.

Budowę nowego gimnazjum ewangelickiego przy obecnej ul. Sikorskiego wykonano w latach 1908-1910 i otwarto 11 października 1911 r. Całość została otynkowana wielowarstwowo w formie nieco klasycyzującej spokojnej secesji, na cokole z czerwonego granitu z Janowic (woj. wałbrzyskie) od strony frontowej. Wszystkie inne elementy architektoniczne frontu wykonano z piaskowca z kamieniołomu w Radkowie (woj. kłodzkie). Główną część hallu wejściowego zakończono kopułą, a część narożną, architektonicznie najsilniej zaakcentowaną, zawierającą między innymi aulę, połączono przez budowlę pośrednią z budynkiem mieszkalnym dyrektora. Pomimo pewnego zubożenia detali jeszcze dzisiaj jest to jeden z ładniejszych zespołów kubaturowych w Głogowie.

W sierpniu 1908 r. rozpoczęto wykopy pod budowę budynku sądowego, który ukończono wiosną 1911 r. Budynek zwrócony jest frontem bezpośrednio do fosy, w kierunku południowym. Na tympanonie frontowym uwieńczono pierwotnie symboliczne figury prawodawstwa i wymiaru sprawiedliwości. Budowlę wykonano w manierze neoklasycznej w prostych liniach z bogatym boniowaniem i rustyką. (Sławomir Krawczyk)

Brygada Artylerii

W czasie walk o Głogów w 1945 r. całkowitemu zniszczeniu uległa większość budynków koszarowych. Najmniej ucierpiały koszary im. Hindenburga leżące przy dzisiejszej ul. Wojska Polskiego (d. Saarlandstrasse i Holzweberstrasse) które przeznaczono po wojnie na miejsce zamieszkania ludności niemieckiej. Krótko po zakończeniu działań wojennych sprzeczności między niedawnymi sojusznikami doprowadziły do konfliktu określanego jako „zimna wojna”, termin ten utworzył w 1948 r. doradca prezydenta USA Bernard Baruch. Wraz z zastrzeżeniem się zimnej wojny 17.V.1951 r. zapadła decyzja o utworzeniu w Głogowie 112 pułku artylerii ciężkiej.

Pierwszy dowódca pułku ppłk Henryk Pożlewicz 1 sierpnia przybył do miasta i rozpoczął formowanie jednostki. Pierwszą służbę oficera dyżurnego objął 1 października kpr Karol Pietkiewicz a już 12 października, z okazji Dnia Wojska Polskiego, odbył się uroczysty apel i defilada pododdziałów.

W wyniku kolejnej reorganizacji sił zbrojnych rozkazem MON z dnia 4.IX.1956 r. dowódcą został płk dypl. Józef Petruk. Dotychczasowy 112 pac został przeformowany w 31 Brygadę Artylerii Armat. Oprócz 31 BAA w skład 10 DAA wchodził stacjonujący w Głogowie 73 dywizjon artyleryjskiego rozpoznania pomiarowego oraz BAA w Bolesławcu i 35 BAA w Tarnowskich Górach.

Wraz z przechodzeniem armii na etat pokojowy rozkazem MON z dnia 4.IV.1957 r. rozformowano 10 DAA. W głogowskich koszarach pozostała 31 BAA i włączony w jej skład 73 darp. W dniu 3.IX.1958 r., w czasie trwania zjazdu „Bemowców” (frontowców z BA im. gen. Józefa Bema) 31 BAA otrzymał sztandar, który wręczył dowódca Śląskiego Okręgu Wojskowego gen. dyw. Czesław Waryszak.

Rozkazem MON z dnia 30.IX.1967 r. 31 BAA otrzy-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

mała noszoną do dziś nazwę 5 Pomorskiej Brygady Artylerii Armat. W tym samym roku, 7 grudnia wizytował głogowską jednostkę Marszałek Polski Marian Spychalski.

Rozkazem z dnia 27.III.1969 r. został sformowany w Głogowie 29 samodzielny dywizjon rozpoznania artyleryjskiego, którego pierwszym dowódcą został ppłk Marek Krasowski. W dniu 13 grudnia sztandar nowej jednostce wręczył szef artylerii i wojsk rakietowych SOW płk dypl. Józef Petruk. W ramach kolejnej reorganizacji z dniem 18.1.1979 r. 29 dra został wcielony do 5 PBAA.

W dniu 10.VII.1970 r. utworzono w Głogowie 14 Podoficerską Szkołę Artylerii. Jej zadaniem było szkolenie podoficerów służby zasadniczej i podchorążych rezerwy. Szkoła istniała do 27. XII. 1985 r. Jej pierwszym komendantem był ppłk Zdzisław Musiał. (Jerzy Herman)

Literatura: Z. Mazurek i in., Historia garnizonu Głogów, Głogów 1991; M. Szczurowski, 5 Brygada Artylerii, Warszawa b.r.w.

Garnizon głogowski 1921 - 1939

Traktat wersalski zezwalał Rzeszy na posiadanie lekko-zbrojnych oddziałów wojskowych, liczących ogółem 100 tys. żołnierzy, bez czołgów, samolotów i ciężkiej artylerii. Jako pierwszy po wojnie w roku 1921 rozlokowany został w Głogowie półbatalion 8 pułku piechoty (Frankfurt nad Odrą), który zajął koszary Alsen. Po przybyciu do miasta jeszcze dwu kompanii, batalion otrzymał pełną siłę jako III batalion Pułku Piechoty nr 8. W dniu 1 października 1934 r. powstał z II batalionu 8 pułku piechoty po dołączeniu części 12 pułku piechoty (Halberstadt) głogowski pułk piechoty. Część wojska skoszarowana była w barakach a część w koszarach Alsen. W mieście brakowało jednak mieszkań dla rodzin kadry oficerskiej i podoficerskiej.

W latach 1934-1935 z części 3 pułku artylerii (Frankfurt nad Odrą) i 4 pułku artylerii (Halberstadt) utworzono I oddział pułku artylerii w Głogowie z trzema lekkimi bateriami artylerii. Zakwaterowano go w starych koszarach artyleryjskich położonych przy Kamiennej Drodze na wyspie kolegiackiej.

Batalion saperów w Głogowie utworzono z 3 części batalionu saperów z Kostrzyna, który dnia 1 października 1934 r. przejął tradycję saperów głogowskich specjalizując się w budowie i zabezpieczeniu przepraw przez rzekę. Dwie zmotoryzowane kompanie zakwaterowane zostały w koszarach fortu „Gwiazda”, a dwie ze sprzężajem konnym w koszarach Besele-
ra.

Po wprowadzeniu w Niemczech obowiązkowej służby wojskowej w marcu 1935 r. życie wojskowe w mieście nabrało żywszego tempa. Przystąpiono do budowy nowych koszar. Poprzednie koszary Alsen przemianowane zostały na koszary Hindenburga i rozbudowane w kierunku Brzostowa. Na wschodnim krańcu Blaschkestrasse (obecnie ul. Polska) były

koszary Beselera a w Żarkowie rosły bloki koszar im. miasta Lüttich.

Utworzony w Głogowie w 1935 r. Pułk Piechoty otrzymał nr 54. Umieszczony on został w nowo wybudowanych koszarach Hindenburga wraz ze swoim sztabem, I i II batalionem, 13 kompanią artylerii piechoty i 14 kompanią dział przeciwzołgowych. Batalion III stacjonował nadal we Wschowie. Utworzony później batalion zapasowy rozmieszczony został w koszarach na przyczółku mostowym. Z pułku artyleryjskiego w Głogowie w 1935 r. powstał 18 Pułk Artylerii Lekkiej. W ramach rozbudowy sił zbrojnych w 1934 r. powstał oddział ciężki pułku artylerii w Głogowie z dwiema bateriami. Przeniesiony następnie do Wrocławia we wrześniu 1936 r. powrócił do Głogowa. Zakwaterowany został w koszarach im. Lüttich w Żarkowie. W końcu sierpnia 1939 r. rozpoczęto tworzenie zapasowych oddziałów artylerii ciężkiej w Głogowie.

Na początku 1939 r. w Głogowie stacjonowały: 54 Pułk Piechoty, 54 Pułk Artylerii, 18 Batalion Saperów.

W połowie sierpnia nadszedł rozkaz mobilizacji. Był to sygnał do wyruszenia oddziałów garnizonu głogowskiego na pozycje wyjściowe do ataku na Polskę. (Andrzej Malinowski)

Literatura: Das war Glogau. Stadt und Land an der Oder 1913-1945, Hannover 1991.

Głogów – miejskie tereny zielone (do 1945 r.)

Po przekształceniu w XVII w. Głogowa w twierdzę, tereny miejskie które znalazły się na jej przedpolu wyłączone były z zabudowy. Z czasem zakładano natomiast, za zgodą komendantury ogrody oraz wysadzane krzewami i drzewami aleje. Dało to początek głównemu ciągowi terenów zielonych, czytelnemu również dziś w krajobrazie miasta. Otoczyły one półkolistym wieńcem zamknięte w pierścieniu fortyfikacji miasto, tworząc „zielone płuca” dla jego mieszkańców. W pobliżu twierdzy powstało również kilka ogrodów wypoczynkowych. Wszystkie te ulubione przez mieszczan miejsca rekreacji i spacerów uległy likwidacji w r. 1806, w obliczu oblężenia Głogowa przez wojska napoleońskie. Po zakończeniu okupacji francuskiej przystąpiono do rekonstrukcji zieleni wokół obwałowań fortecznych oraz wspomnianych ogrodów wypoczynkowych. Wytyczono wówczas główną promenadę (Promenadenstrasse, dziś ul. Daszyńskiego). W r. 1837 mieszczenie otrzymali po długich staraniach w ministerstwie wojny za wstawiennictwem komendanta zgodę na wykorzystanie jako miejsca spacerów odcinka wałów między bramami Wrocławską i Pruską. Ówczesny komendant, gen. von Lützwow powołał w r. 1839 do życia stowarzyszenie mające za cel upiększenie miasta. Upadło ono w 1847 r. z powodu braku środków finansowych, niemniej jego działalność i datki członków przyczyniły się znacznie do postępu w urządzeniu i pielęgnacji zieleni. Odtąd te zagadnienia przejął całkowicie pod swój zarząd magistrat, który wyasygnował na początek sumę 200 talarów. Na powstającym Przedmieściu Wiązów (okolice ul. Elektrycznej) utworzono wówczas pierwszy miejski zakład ogrodniczy i szkółkę drzewek. W efekcie, w połowie XIX w. Głogów dysponował w pełnym tego znaczenia parkiem miejskim. Tak zwana Promenada obejmowała w przybliżeniu teren dzisiejsze-

go Parku Leśnego (między Pl. Konstytucji 3 Maja a ul. Piastowską)

Z chwilą ogłoszenia mobilizacji w 1866 r., komendantura twierdzy nakazała wykarczowanie całego drzewostanu. Mieszczanom udało się jedynie wybłagać pozostawienie lip przy Promenadenstrasse; oszczędzono również warunkowo założony w latach czterdziestych przez radcę Baucha, częściowo udostępniony publiczności park położony wzdłuż strumienia Sępólno.

Po wojnie, która zresztą nie objęła Śląska, przystąpiono do kolejnej odbudowy założeń parkowych. Pozyskano też nowe kawałki terenu we wschodniej części miasta. Miejski zakład ogrodniczy okazał się niewystarczający do potrzeb, toteż przeniesiono go w r. 1888 w pobliże Promenadenstrasse. Na 7.000 m² znalazły się między innymi trzy szklarnie. Głogowskie promenady zajmowały w końcu wieku 13 ha. Problemem było zaopatrzenie w wodę dostarczaną beczkowozami (od 1911 r. wodociąg).

Likwidacja twierdzy i obwałowań po r. 1902 umożliwiła zarówno pozyskanie nowych terenów zielonych jak i przekształcenia w obrębie już istniejących, wymuszone zresztą planami rozwoju przestrzennego miasta. Promenada oddzielona została wówczas od Starego Miasta wstęgą dzisiejszych ulic Wały Chrobrego i Wały Krzywoustego, wzdłuż których nasadzano drzewa orzechowe i kasztanowce, oraz przecięta przedłużeniem Wingenstrasse (ul. Kołłątaja), rozwidlonym w dwóch kierunkach. W zachowanym odcinku fosy urządzono rosarium. W miejsce zachodniego odcinka wałów powstały dwa nowe place, mające charakter reprezentacyjnych skwerów: Kriegerdenkmal-Platz (dziś plac przed Hotelem Kasztelańskim) i König-Friedrich-Platz (Plac Jana z Głogowa). Będący przedłużeniem tego ostatniego malowniczy skwer z półkolistą sadzawką obramowaną tarasami pochodzi, z lat dwudziestych XX w.. Szereg ulic wysadzono drzewkami; dominowały lipy,

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

kasztanowce, wiązy i platany.

W r. 1911 powiększono założenia parkowe przy strumieniu - Bauch'sche Anlagen - sięgające odtąd południowych granic miasta. Znaczący wzrost inwestycji w zieleni miejskiej był powodem przeniesienia w 1915 r. zakładu ogrodniczego w okolice dzisiejszego ronda. Na powierzchni 1 ha wybudowano między innymi 6 szklarni i budynek dla kierownika zakładu. W latach 1923-1924 na miejscu placu ćwiczeń (Pionierübungsp-latz) powstało nowe założenie o charakterze parkowo - sportowym (którego kontynuacją jest obecnie Park Słowiański). Urządzono tam plac zabaw, kort tenisowy, boisko lodowe i tor saneczkowy.

W latach trzydziestych XX w. zagospodarowano dla potrzeb rekreacji i zaplecza sportów wodnych błonia nad Odrą we wschodniej części miasta. Na terenie dawnego ogrodu wypoczynkowego Friedenstal (przyległy od wschodu do ul. Pia-stowskiej) powstał ogród zoologiczny. W latach międzywojen-nych Głogów, posiadając 55 hektarów terenów parkowych i ok. 25 ha komunalnych ogrodów działkowych zyskał sobie na Ślą-sku zasłużoną opinię miasta - ogrodu. (Antoni Bok)

Literatura: Monographien Deutscher Stadte. Glogau (praca zbiorowa), Berlin 1926; Das war Glogau. Stadt und Land an der Oder 1913-1945, Hannover 1991.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Kromolin - ambona w kościele pw. św. Michała Archaniola

Amboną albo kazalnicą nazywamy podwyższenie służące do wygłaszania kazania przez duchownego. Wyraz ten pochodzi od „ambo” co oznaczało podium obok ołtarza do wygłaszania kazań. Kazalnica wywodzi się od słowa „kazać” tj. mówić kazanie. Ambo używano aż do XIII w. kiedy funkcję tę przejęło lektorium. Ambona jako stały element weszła w użycie w XV w.. W dobie reformacji nabrała szczególnego znaczenia, bo i wyjątkowa jest rola kazania w liturgii protestanckiej.

W nabożeństwie luteranśkim kul- KAMIENNA PODSTAWA minacyjnym punktem stało się czytanie (rys. Antoni Bok) stało się czytanie i wykład Pisma Świętego. We wnętrzu podporządkowanym kaznodziejstwu ambona spełniała specjalną rolę, wokół niej ustawiano ławki, budowano empory i łoże dworskie. Ustawiano je w dowolnym miejscu, kierując się dobrą akustyką oraz widocznością dla wiernych.

W 1593 r. fundatorzy Wacław von Zedlitz i jego żona Magdalena z domu Löbin ufundowali w Kromolinie w kościele św. Michała Archaniola ambonę w stylu późnego renesansu. Stała ona przy łuku tęczowym, po stronie Epistoły. Wykonana była z drewna, malowana (olej, tempera), posiadała elementy snycerskie, była polichromowana, dodatkowo występował piaszkowiec. Posiadała podparcie z dekoracją, na parapecie korpusu

oraz na zapleczu i podporze, bez bramki. Korpus na rzucie sześcioboku z czterema ściankami. Ścianka w układzie trójsferycznym: w części centralnej w alradowej płycinie malowani ewangelieści, kolejno św. Mateusz, św. Marek, św. Łukasz i św. Jan. Na narożach korpusu tokańskie kolumny z przewiązką o trzonach zdobionych do 1/3 wysokości guzami i rautami. Kolumny wsparte na konsolach, na których ornament okuciowy. Poza tym na korpusie ornamenty snycerskie (guzy, kubaszone) oraz malowane (maureska). Podpora kamienna w kształcie kielicha z grubym trzonem, przy którym stoją figury Mojżesza i dwie uskrzydlonych aniołów. Baldachim późniejszy, neogotycki z XIX w.. W zapleczu obraz na desce - Sen Jakuba, w ramie ze snycersko opracowanym ornamentem okuciowym. Parapet schodów z romboidalną płyciną w profilowanych listwach, a w niej malowane dwa herby fundatorów. Nad herbami odpowiednio napisy: WENZEL V ZEDLITZ, MAGDALENA V. LÖBIN. Pod herbami data 1593. Wokół płyciny szeroki pas malowanego ornamentu maureskowego, a pod gzymsem parapetu inskrypcja: DER EDLE GESTRENGEH. WENZEL V. ZEDLITZ AUF SCHÖNAW UND ZIHRES/ HAT DIESEM PREDIGSTVL CHRISTO ZU LOB UND EHREN MACHEN LASSEN.

Opisana ambona jest jednym z najlepiej zachowanych elementów sztuki sakralnej Ziemi Głogowskiej z późnego renesansu. Z tego okresu pochodzą również ambony w Siedlisku i Sławie. (Andrzej Sadowski)

Literatura: J. Pokora, Sztuka w służbie Reformacji - śląskie ambony 1550-1650, Warszawa 1982.

Obiszów

Wieś położona malowniczo u podnóża Wzgórz Dalkowskich na obszarze gminy Grębocice, w odległości 12 km na południe od Głogowa. Od zachodu otoczona lasami. Po raz pierwszy wymieniona jest w dokumencie papieża Hadriana IV dotyczącego biskupstwa wrocławskiego z 1115 r.. O miejscowości Obiszów wzmiankowano również w dokumencie zredagowanym w kancelarii księcia Henryka III głogowskiego 30 lipca 1298 r. i adresowanym do Mikołaja z Obiszowa. W średniowiecznych źródłach wieś występuje pod nazwami Obiscuo (1154), Obisowo (1258), Obessow (1298), Obisovo (1263), Oboza (1307) oraz Obysschow (1318). Na przełomie XII-XIII wieku wieś należała do dóbr biskupstwa wrocławskiego a od około 1260 stanowiła własność książęcą. Ze źródeł wiadomo, że w średniowieczu na okolicznych wzgórzach uprawiano winorośl.

Odkryte w rejonie Obiszowa wyjątkowo liczne obiekty archeologiczne dowodzą odległych tradycji osiedleńczych tej miejscowości. W pobliżu Obiszowa zewidencjonowano kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych. Około 700 metrów na północny - zachód od wsi, w pobliżu polnych dróg, odkryto obozowisko mezolityczne z wytwórną narzędzi. Wykopaliska archeologiczne wskazują, że mieszkańcy tego terenu zajmowali naziemne prostokątne chaty. Podczas prac wykopaliskowych w Obiszowie odnaleziono stanowiska z epoki brązu i żelaza. Odkryto również osady i cmentarzysko łużyckie z około 1200 r. p. n. e., cmentarzysko wczesnohalsztackie bogato wyposażone w wyroby z żelaza, brązu i bursztynu. Znaleźiska te wskazują na kontakty z kulturą pomorską.

Na szczególną uwagę zasługują stanowiska wczesnośredniowieczne. Według map archiwalnych Muzeum Archeologicznego we Wrocławiu w pobliżu Obiszowa zlokalizo-

wane były aż trzy grodziska plemienne. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż w tym rejonie znajdowało się ważne grodzisko, które w całej zachodniej słowiańszczyźnie ustępuje wielkością tylko słynnej Arkonie na Rugii (w Niemczech) - zniszczonej w 1168 r. przez Duńczyków.

Podczas badań archeologicznych przeprowadzonych w sierpniu i wrześniu 1968 r. przez Muzeum Archeologiczno - Historyczne w Głogowie na osadzie przygodowej będącej częścią zespołu osadniczego grodziska plemiennego (z IX-X wieku) odkryto monety z X wieku. Znaleziono także fragmenty ozdób srebrnych, fragmenty ozdób z miedzi i szklane paciorki.

W 1929 r. w Obiszowie (włącznie z Obiszówkiem) mieszkało 207 protestantów, 91 katolików i 10 osób innych wyznań. Przed II wojną światową okolice Obiszowa stanowiły odrębną gminę wiejską o powierzchni 1.345 ha. W jej skład wchodziły miejscowości: Groß-Obisch (Obiszów), Klein-Obisch (Obiszówek) i Großschwein (Duża Wólka) w których mieszkało 389 osób. W tym okresie była w Obiszowie szkoła podstawowa, w której uczył jeden nauczyciel. Po II wojnie światowej naukę wznowiono we wrześniu 1949 r. Placówka składała się z czterech oddziałów, do których uczęszczało 39 uczniów.

W Obiszowie znajduje się kościół filialny parafii w Kwielicach pw. św. Kazimierza. Jest to obiekt poewangelicki wybudowany na początku XX wieku. Początkowo miał charakter kościoła cmentarnego. Zniszczony w okresie powojennym, został odremontowany w latach 1981-1988. (Marek Robert Górniak)

Literatura: A. Bartczak, H. Pokora, S. Suchodołski, Skarb z X wieku z Obiszowa w województwie legnickim. Wiadomości Numizmatyczne R. 34: 1990 z. 1-2, s. 9-29; T. Cholubek, L. Dobraniecki, Uroczysko Obiszów. Biuro Dokumentacji Zabytków Legnica 1989; A. Janas, Obiekty zabytkowe w miastach i gminach województwa legnickiego, Legnica 1988 s. 30; A. Królak, Głogów i Ziemia Głogowska, Warszawa 1954 s. 55; Związek Gmin Zagłębia Miedziowego, Wrocław (1996) s. 11-14.

Pawilon Goethego

Pawilon ogrodowy (parkowy) należy do form architektonicznych posiadających bardzo odległy rodowód. Na gruncie europejskim najczęściej wymienianym pierwowzorem tej budowli jest niewielka świątynia starogrecka stojąca w świętym gaju. Pawilon wprowadzony został na szeroką skalę do ogrodów barokowych i stosowany był odtąd z dużym upodobaniem aż do początków XX w; późniejszy regres dotyczył przede wszystkim utrwalonej tradycją architektury tych obiektów. Pawilon stanowi wyraźną dominantę kompozycyjną a zarazem akcent interwencji ludzkiej w żywioł zieleni - zwłaszcza w parkach, rozumianych początkowo jako tereny ukształtowane na wzór krajobrazu naturalnego. Zwykle pawilony zawierały też dodatkowe funkcje znaczeniowe: najczęściej symboliczne lub upamiętniające. Obiekty te użytkowane były jako miejsce wypoczynku, spotkań i rozrywek towarzyskich.

Głogowski pawilon powstał w r. 1910, na terenie reprezentacyjnego parku publicznego urządzonego wcześniej na południowym przedpolu twierdzy (Promenada). Data jego budowy wiąże się z okresem dość znacznych przeobrażeń i upiększeń dokonywanych w zieleni miejskiej po zlikwidowaniu fortyfikacji. Fundatorką obiektu była Luise Weistein, obywatelka Głogowa, zaś twórcą projektu tutejszy architekt miejski Wil-

helm Wagner.

Pawilon otrzymał kształt rotundy nakrytej kopułą, nawiązujący wyraźnie do tradycji antycznej. Jako materiału użyto zbrojonego betonu, posadzka wykonana została z lastryka i terakoty, kopuła pokryta była blachą miedzianą. Front rotundy tworzy otwarte półkole o średnicy nieco ponad 5 m., w którego świetle umieszczono dwie doryckie kolumny. Tylne murowane półkole wyłożono terakotą. W niej ustawiono na postumencie popiersie J. W. Goethego, autorstwa rzeźbiarza Raucha.

Podczas działań wojennych w 1945 r. pawilon został uszkodzony, w późniejszym czasie zginęło popiersie poety. Obiekt wymaga pilnej konserwacji, a przynajmniej wzmocnienia konstrukcji muru (rozległe szczeliny). Wartość głogowskiego pawilonu polega głównie na tym, że stanowi on udany cytat z historii architektury, stanowiąc zarazem nośnik europejskiej tradycji w krajobrazie miejskim Głogowa, tak bardzo zubożonym przez zniszczenia wojenne. (Antoni Bok)

Literatura: M. Charageat, *Sztuka ogrodów*, Warszawa 1978; J. Blaschke, *Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes*, Glogau 1913.

PTTK Oddział w Głogowie

Pierwsze próby założenia Oddziału PTTK w Głogowie były przeprowadzone 8 maja 1960 r.. Warunkiem powstania Oddziału było pozyskanie 100 członków. Udało się to dzięki wcześniejszej pracy organizatorskiej Horacjusza Jana Przewoźnika, członka PTTK przy Oddziale w Zielonej Górze. Zorganizował on w Liceum Ogólnokształcącym pierwsze koło terenowe. Pomagała mu w tym młoda nauczycielka Janina Serafin posiadająca kwalifikacje wizytatora oświaty do spraw turystyki. Janina Serafin wstąpiła wraz z młodzieżą do PTTK i organizowała pierwsze rajdy i wycieczki.

Niestety wybrany zarząd nie podjął działalności statutowej i Oddział nie został zarejestrowany. W dniu 9 kwietnia 1961 r. powołano nowy Zarząd w składzie: Horacjusz Jan Przewoźnik - prezes, Tadeusz Minkowski - wiceprezes, Bronisław Jeziorski - wiceprezes do spraw turystyki pieszej, Ryszard Sanojca - sekretarz. Oddział został zarejestrowany. Działały dwie sekcje: kolarska - prowadzący H. J. Przewoźnik i piesza - prowadząca J. Serafin. Później powstała sekcja motorowa, którą prowadził Eligiusz Marczak.

W 1963 r. odbyły się kolejne wybory. Prezesem Oddziału został ponownie H. J. Przewoźnik. Uchwałą Zjazdu Oddziału powołano komisje: Turystyki Pieszej - J. Serafin, Turystyki Motorowej - E. Marczak, Turystyki Kolarskiej - H. J. Przewoźnik, Fotografii i Filmu - Kazimierz Bibrowicz i Przewodnicką - J. Serafin.

12 kwietnia 1963 r. rozpoczął się kurs przewodnicki, który ukończyło 8 osób. W 1964 r. powstały pierwsze szkolne koła krajoznawczo - Turystyczne. W marcu 1968 r. prezesem Oddziału został Juliusz Becelewski, a wiceprezesem Janina Serafin. W 1969 r. prezesem Oddziału został E. Marczak i funkcję tę pełnił do 1974 r.. W 1969 r. zorganizowano kurs przewodnicki, który ukończyło 18 osób, w tej liczbie Adam Królak, znany miejscowy regionalista.

W 1974 r. powstała Komisja Turystyki Górskiej pod przewodnictwem Jana Brylskiego. Prezesem Zarządu został mjr Edward Kubel.. 13 stycznia 1975 powołano Klub Turystyki Górskiej „Watra” pod przewodnictwem Jana Brylskiego.

Powołanie woj. legnickiego skutkowało przeniesieniem pod-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

ległości Oddziału do Z. W. PTTK w Legnicy. Spowodowało to konieczność poszerzenia uprawnień przewodnickich na Dolny Śląsk. W latach 1977-1983 prezesem Oddziału był Ludwik Sieczka. W 1983 r. prezesem został Kazimierz Szudra. 10 stycznia 1984 r. Zarząd Oddziału powierzył funkcję prezesa Zenonowi Polakowi. Sytuacja polityczna nie sprzyjała wówczas turystyce. Zmalała ilość członków PTTK z 1.484 w 1981 r. do 1.169 w 1984 r.. Prężnie działają: Klub Turystyki Motorowej pod przewodnictwem Aleksandra Tila i Klub „Watra”.

Lata 1985-1989 to okres największej aktywności turystycznej w historii Oddziału. Ilość członków PTTK wzrosła do 1.535 osób. Zorganizowano czwarty kurs przewodnicki, który powiększył ilość przewodników o 13 osób. Prezesem Koła Przewodników był w tym czasie Andrzej Kobierski. 2.715 osób zdobyło odznaki turystyki kwalifikowanej.

W latach 1989-1990 prezesem Klubu Turystyki Motorowej „Klakson” był Krzysztof Dziełakowski, „Watry” - Andrzej Ciesielski, Klubu Turystyki Kolarskiej „Budrysi” - Jerzy Chromiński i Koła Przewodników - Adam Piórkowski.

21 stycznia 1991 r. Zarząd Oddziału zwołał nadzwyczajny zjazd w celu zatwierdzenia statutu Oddziału oraz wybrania Sądu Koleżeńskiego. Statut trafił do Sądu w Legnicy i Oddział uzyskał osobowość prawną. Zmiany polityczne i gospodarcze w kraju oraz zmiany organizacyjne w PTTK spowodowały odejście z zarządu kilku osób i znaczny spadek ilości członków, w 1994 r. do 95. Obecnie działa Klub Turystów Górskich i Narciarzy „Watra” pod przewodnictwem Elżbiety Bączek i Koło Przewodników Terenowych i Sudetów z prezesem Andrzejem Kwiatkowskim. Od 12 lat prezesem Zarządu jest Zenon Polak. (Andrzej Kwiatkowski)

Technikum Mechaniczne w Głogowie (I)

Wraz z rozwojem gospodarczym miasta zaistniała konieczność zorganizowania szkolnictwa zawodowego. Inicjatorem tej idei był kierownik Szkoły Podstawowej w Brzostowie Leon Drabent. Dzięki jego staraniom oraz pomocy ówczesnego Inspektoratu Szkolnego, mieszczącego się w Sławie, 4 listopada 1946 r. rozpoczęła działalność nowa placówka oświatowa, nosząca nazwę - Publiczna Szkoła Doksztalująca Zawodowa. Ze względu na trudności lokalowe w samym Głogowie, początkową siedzibą szkoły było pomieszczenie Szkoły Powszechnej w Brzostowie. Na pierwszy rok nauczania zapisało się 116 uczniów, którzy pobierali wiedzę teoretyczną trzy razy w tygodniu, w godzinach popołudniowych, w klasach: ogólnomechanicznej i wstępnej. Praktyczna nauka zawodu odbywała się w macierzystych zakładach pracy uczniów. Większość z nich stanowili metalowcy i elektrycy.

Pierwszymi nauczycielami byli pedagodzy ze Szkoły Powszechnej w Brzostowie: Leon Drabent, Czesław Wieliczko, Władysław Kapała, Maria Hagłowa, Józefa Jurek oraz Felicja Olszewska. Naukę przedmiotów zawodowych prowadzili pracownicy głogowskich zakładów pracy - dyrektor Zjednoczenia Energetycznego w Głogowie inż. Łukaszewicz, dyr. Państwowego przedsiębiorstwa Traktorów inż. Matusz oraz technik z głogowskiej elektrowni J. Sieradzan.

W tym okresie była to jedyna szkoła zawodowa w powiecie głogowskim. W rok po utworzeniu placówka, której nazwę zmieniono na Publiczną Szkołę Zawodową znalazła swoją siedzibę w budynku przy ul. Nowosolnej 7 - obecnie jest to Szkoła Podstawowa nr 1 przy ul. Sikorskiego. W sześciu oddziałach naukę pobierało 157 uczniów. Szkoła posiadała 2 klasy ogólnozawodowe, 2 metalowe i 2 handlowe. Pracowało w niej 13 nauczycieli, w tym jeden na pełnym etacie. Pozostali

byli dochodzącymi. W 1947 r. szkołę opuściło pierwszych 31 absolwentów o specjalności metalowej i handlowej.

W tym czasie kierownik szkoły Leon Drabent podjął starania o przydział osobnego budynku na potrzeby „zawodówki”. Po wielu zabiegach szkoła otrzymała budynek przy ul. Jedności Robotniczej 38, zajmowany dotychczas przez Komendę Powiatową MO. Przeniesienie nastąpiło 1 października 1948 r. Nowa siedziba szkoły wymagała wielu zabiegów remontowo - adaptacyjnych.

Równolegle z przystosowaniem szkoły do w miarę normalnej działalności, przystąpiono do organizacji warsztatów. W październiku 1948 r. szkoła odkupiła za 900 tysięcy zł. prywatne warsztaty rzemieślnicze, mieszczące się przy ul. Słowiańskiej 52. Pieniądze przyznało wrocławskie Kuratorium Oświaty. Zużyte maszyny wymagały gruntownego remontu, ale dzięki nim stworzono ślusarnię dla 33 uczniów. Warsztaty otrzymały też uczące się w szkole dziewczęta. Dla nich w budynku szkolnym na pracownię krawieckie zaadaptowano trzy sale lekcyjne.

W 1951 r. w związku z reformą szkolnictwa zawodowego wydłużono okres nauczania do dwóch lat, a sama szkoła zmieniła nazwę na Zasadniczą Szkołę Zawodową Budowlaną. Kolejna zmiana nastąpiła trzy lata później, w 1954 r. gdzie szkołę przemianowano na Zasadniczą Szkołę Mechanizacji Rolnictwa.

Postępujący rozwój szkoły spowodował, że dotychczasowy budynek stał się za ciasny, trzeba było szukać nowej siedziby. W 1951 r., władze Głogowa przekazały na potrzeby szkoły ruiny budynku przy Pl. Jana z Głogowa. Jednak jego remont rozpoczął się dopiero w 1954 r. Budynek pozbawiony był dachu i miał naruszone stropy. Zakończenie podstawowych prac remontowych nastąpiło w 1956 r.. (Krzysztof Zawicki)

Wysiedlenie Niemców (w latach 1945 - 1948)

Sprawa wysiedlenia Niemców z terytorium Polski, Czechosłowacji i Węgier została zdecydowana w czasie konferencji zwycięskich mocarstw w Poczdamie. Organizatorem akcji miała być Sojusznicza Rada Kontroli, natomiast samo wykonanie przesiedleń z terenów przyznanych Polsce miały wykonać władze Rzeczypospolitej. Po zakończeniu działań wojennych na terenie powiatu głogowskiego pozostało około 5.000 Niemców - władze niemieckie, jeszcze w styczniu 1945 r., nie zwracając uwagi na ostrą zimę i potworne warunki, zarządziły ewakuację ludności cywilnej. W samym Głogowie liczbę ludności niemieckiej w połowie 1945 r. określano szacunkowo na około 1.500-1.800 osób. Pierwszy spis ludności przeprowadzony w okresie od lipca do września 1945 r. na zarządzenie wojewody Piaskowskiego wykazał na terenie Głogowa 1.030, a w całym powiecie 5.255 Niemców. Nie obejmował on jednak ludności zatrudnionej w licznych obiektach Armii Czerwonej, a więc był niższy od rzeczywistego o kilkanaście procent. W każdym bądź razie nie przekraczał on 10 procent przedwojennej ludności powiatu głogowskiego.

W pierwszym okresie ruch ludności niemieckiej odbywał się w obie strony. Władze wojskowe próbowały na własną rękę wysiedlać Niemców, a z drugiej strony zaobserwowano też zjawisko powracania osób, wysiedlonych przed nadejściem frontu, przez władze niemieckie. Nie były to jednak zjawiska masowe. W dniu 23 stycznia 1946 r.. Tymczasowa Komisja Doradcza Zarządu Miasta powołała komisję do spraw związanych z ewakuacją Niemców w składzie: Józef Kowalski, Józef Drabent, Franciszek Gałkowski i Franciszek Szatkowski, która miała kontrolować przebieg akcji wysiedleńczej. Państwowy Urząd Repatriacyjny zajął się zorganizowaniem punktu zborno-go w Głogowie, zaopatrzenie go w żywność i światło oraz zor-

ganizowaniem służby sanitarnej. Spis ludności z lutego 1946 wykazał istnienie na terenie powiatu 5.441 Niemców (uwzględniając osoby zatrudnione w jednostkach Armii Radzieckiej mogło być ich jednak nieco więcej - nawet około 7.000 osób)

W dniu 16 czerwca 1946 r. z Głogowa odszedł pierwszy transport wysiedlonych, składający się z 12 wagonów towarowych, a ponadto 1.800 osób odprowadzono do punktu zbornego w Nowej Soli. W październiku 1946 r. spis Niemców w powiecie wykazał 3.639 osób (w samym Głogowie 213 osób). W styczniu 1947 r. pozostało już tylko 2.690 Niemców. W maju 1947 r. wysiedlono następnych 965 osób. Kolejne akcje przeprowadzono w dniach 11 lipca, 22 i 23 sierpnia 1947 r. W październiku 1947 r. liczba ludności niemieckiej w powiecie głogowskim wynosiła już tylko 271 Niemców (w samym Głogowie - 10 osób). W dniu 22 października przeprowadzono ostatnią akcję wysiedleńczą. Po tej akcji na ziemi głogowskiej pozostały już tylko pojedyncze osoby narodowości niemieckiej, które wyjechały w następnym roku.

Odrębną sprawą była weryfikacja wniosków autochtonów o nadanie im obywatelstwa polskiego. Do Komisji Weryfikacyjnej wpłynęło z terenu powiatu głogowskiego stosunkowo niewiele takich wniosków. W wyniku jej działalności zwerifikowano pozytywnie 202 Polaków. (Janusz Chutkowski)

Literatura: B. Pasierb, Migracja ludności niemieckiej z Dolnego Śląska w latach 1944-1947, Warszawa 1969; A. Magierska, Ziemie zachodnie i północne w 1945 r., Warszawa 1978; A. Konieczny, Upadek „Festung Glogau” w 1945 r., Studia Śląskie t. XXX, Opole 1976; Zespoły akt Archiwum Państwowego we Wrocławiu i Zielonej Górze.

Wykaz autorów EZG:

Roman Bochanysz
Antoni Bok
Janusz Chutkowski
Janusz Cieřlik
Michał Cimek
Józef Cwynar
Krzysztof Czapla
Krzysztof Demidziuk
Jerzy Dymytryszyn
Piotr Gierczak
Gustaw Goliński
Marek Robert Górniak
Zenon Hendel
Jerzy Herman
Dariusz Hybel
Jerzy Jankowski
Stanisław Krasnowski
Sławomir Krawczyk
Irena Kubiak
Urszula Kulus
Andrzej Kurzak
Andrzej Kwiatkowski
Paweł Łachowski
Sylwia Malcher
Andrzej Malinowski
Bogusław Mielcarek
Krzysztof Motyl
Krzysztof Nowak
Bogusława Nowakowska
Artur Pacyga
Bożena Polańska
Antoni Przybysz
Rafał Rokaszewicz
Zbigniew Rybka
Andrzej Sadowski
Jerzy Sadowski
Ryszard Sieledczyk
Witold Szwaja
Magdalena Świdarska
Bronisław Umiński
ks. Aleksander Walkowiak
Izabela Wróblewska
Andrzej Zawicki
Krzysztof Zawicki
Urszula Zięba
Piotr Zubrzycki